

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.66.196>

УДК 05.342:02

Наталія Самохіна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6985-0973>,

кандидатка технічних наук, старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу наукової організації електронних інформаційних ресурсів,
Інститут інформаційних технологій,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: samokhina@nbuv.gov.ua

Інна Пелюховська,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5721-7038>,

молодша наукова співробітниця,
відділ наукової організації електронних інформаційних ресурсів,
Інститут інформаційних технологій,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: pelukhovska@nbuv.gov.ua

СИСТЕМНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІБЛОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Мега статті – аналіз системних трансформацій у бібліотечній сфері, стану впровадження інформаційних технологій у діяльність бібліотек та використання їх для вдосконалення обслуговування читачів, запровадження інтелектуальних сервісів, призначених для ефективного подання знань, розвитку електронних інформаційних ресурсів як пріоритетного напрямку, що зумовлює входження сучасної бібліотеки в інтегрований інформаційний простір (на прикладі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). **Методи дослідження.** Дослідження ґрунтуються на системному та структурному підходах, на методах порівняльного та логічного аналізу, теоретико-методологічних та міждисциплінарних дослідженнях бібліотечної діяльності в умовах глобалізації економічних процесів. **Наукова новизна** полягає в аналізуванні основних завдань оптимізації функціонування бібліотек в інформаційному суспільстві; поданні нових організаційних форм системної трансформації бібліотечно-інформаційних процесів; викладенні підходів і технологій створення електронних бібліотек на прикладі розроблення та наукової організа-

ції електронних інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, представленні підсумків запровадження сервісо-орієнтованих інформаційно-ресурсних систем на прикладі електронних повнотекстових інформаційних продуктів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. **Висновки.** Системні трансформації бібліотечно-інформаційних установ на етапі інформатизації суспільства зумовили зміни їхніх функцій від документозберігаючих до таких, які забезпечують доступ до світових ресурсів та створення власних інформаційних продуктів. Результатом оптимізації та системних трансформацій у бібліотечній діяльності є корпоративні системи, електронні бібліотеки, медіатеки, формування системи віддаленого обслуговування читача тощо. Все це забезпечує розміщення у віртуальному просторі власних інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів незалежно від їхнього місця перебування та часу.

Ключові слова: інтегрований інформаційний простір, повнотекстовий документ, електронна версія, власний інформаційний продукт, електронна бібліотека, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства зумовлює процеси трансформації діяльності бібліотеки на основі інформаційних технологій, розвитку цифрового простору, запровадження інтелектуальних сервісів та свідчить про зростаючу роль знань у процесі оптимізації бібліотечно-інформаційної діяльності. Питання трансформації бібліотечної діяльності посідають провідне місце в сучасних бібліотекознавчих дослідженнях, зокрема вивчаються технологічні, функціональні, організаційні, кадрові, ринкові напрями її реалізації. В ході дослідження системних трансформацій бібліотечно-інформаційних процесів актуалізується питання аналізу організаційного забезпечення функціональної діяльності бібліотеки, розвитку та наукової організації електронних інформаційних ресурсів (на прикладі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ)), нових підходів до плану розвитку наукової бібліотеки в Україні.

Різноманітні наукові ідеї та концепції представлені в роботах фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, серед яких історичні, педагогічні, технічні науки, соціальні комунікації та культурологія. Вони у своїй сукупності дозволяють сформувати загальну картину напрямів удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності, шляхів вирішення теоретичних і практичних напрацювань наукових шкіл і дослідників.

Мета статті – аналіз системних трансформацій в бібліотечній сфері діяльності, стану впровадження інформаційних технологій у діяль-

ність бібліотек та їхнього використання для вдосконалення обслуговування читачів, запровадження інтелектуальних сервісів, призначених для ефективного подання знань, розвитку електронних інформаційних ресурсів як пріоритетного напрямку, що зумовлює входження сучасної бібліотеки в інтегрований інформаційний простір (на прикладі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського).

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичну базу роботи складають положення й концепції, викладені в наукових працях учених у галузі бібліотекознавства, книгознавства, документознавства, соціальних комунікацій, соціології, інформатики, у працях яких висвітлюється проблематика інформатизації бібліотечної галузі, організація діяльності електронних бібліотек, використання інших технологічних процесів: О. В. Воскобойнікової-Гузєвої, І. О. Давидової, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіної, С. М. Ілляшенка, Л. Й. Костенка, К. В. Лобузїної, О. С. Онищенка, В. С. Пашкової, М. С. Слободяника, Г. В. Шемаєвої, Т. О. Ярошенко та інших науковців.

Стратегічного значення набула запропонована М. С. Слободяником бібліотекознавча концепція освоєння інформаційних технологій бібліотеками України, яка охоплює обґрунтування пріоритетних завдань, а саме – формування національного бібліотечно-інформаційного ресурсу, забезпечення доступу до зарубіжних баз даних (зокрема і телекомунікаційних), кардинальне поліпшення реалізації базових функцій бібліотеки шляхом автоматизації технологічних підсистем [6].

Сьогодні проблема управління знаннями змістилась до комунікації. Цю тезу обґрунтовує К. В. Лобузїна, стверджуючи, що знання та інформація більше не розглядаються в класичному, статичному вигляді, у «контейнерах» інформації або сховищах знань (традиційно в друкованих книгах, журналах, звітах), оскільки знання набувають електронної форми нелінійних гіпертекстів або вебсайтів, що швидко поширюються та інтерактивно доступні користувачам [1; 3; 4].

Водночас, незважаючи на широту аспектів досліджуваних змін бібліотечної галузі, постає необхідність повнішого висвітлення розвитку та наукової організації електронних інформаційних ресурсів як пріоритетного напрямку системних трансформацій в бібліотечній сфері діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системним трансформаціям бібліотек сприяють нові інформаційні технології, із впровад-

женням яких бібліотеки здійснюють перехід від традиційної книгозбірні до інформаційного центру. Електронні технології дозволяють комплексно підходити до розв'язання інформаційних завдань, у результаті чого користувач отримує сукупність повнотекстових інформаційних матеріалів з питань, що його цікавлять.

Пріоритетним напрямом у діяльності бібліотеки є розкриття бібліотечних фондів. Зокрема, можливості мережі Інтернет дали новий поштовх для розвитку виставкової роботи бібліотек у віртуальному середовищі. Це дозволяє забезпечити збереження документів при практично необмеженому терміні експонування їх в електронному віртуальному режимі; розкрити зміст представлених документів за допомогою анотацій і візуального ряду; представити документи обраної тематики, які відсутні у власних фондах, але є в інших бібліотеках і в Інтернет-мережі; надати користувачам можливість дистанційного перегляду віртуальної виставки на сайті бібліотеки у будь-який час доби [7]. Так, на порталі НБУВ можна ознайомитися з електронними книжковими виставками: <http://www.nbuv.gov.ua/exhibitions>. Серед них: «Сучасна бібліотека: інноваційні трансформації ресурсів і послуг» (відділ теорії та історії бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/exhibitions>; «Волонтерство» (відділ науковобібліографічної інформації НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/node/5963>; «Мелвін Дьюї та його УДК в сучасних реаліях бібліотек» (відділ теорії та історії бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/node/5966>; «Малер і Відень» (відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/exhibitions>; «Книги Богдана Лепкого в формуванні національної ідентичності українців і в духовному відродженні України» (до 150-річчя з дня народження письменника) (відділ зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/node/5972>; «До 150-річчя від дня народження видатної української оперної співачки Соломії Крушельницької» (1872–1952) (відділ формування та використання газетних фондів НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/node/5974>; «Кінопреса» (з циклу «Професійна преса») (відділ формування та використання газетних фондів НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/node/5975>; «Цивільний захист населення» (відділ соціокультурної діяльності НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/node/5973> та інші.

Модель сучасного інформаційного продукту бібліотеки складається із семантичного та сервісного компонентів: набору програм або інтерактивних застосунків, мультимедійних, мобільних додатків, інтелектуальних та хмарних інформаційних сервісів, систем наукового пошуку, автоматизованого перекладу тощо, на основі яких споживач може самостійно обирати кінцевий результат втілення продукту, час і місце його отримання та форму споживання.

Сучасні автоматизовані інформаційні системи стають ефективним інструментом здійснення обробки інформаційного потоку, а бібліотечні працівники володіють технологіями, які об'єднують сучасні методи інформаційного пошуку й аналітичної обробки інформаційного масиву. Окрім того, засновані на принципах каталогізації і бібліографознавства знання дозволяють вирішувати сучасні проблеми. Це дозволяє швидко формувати електронний продукт, якого потребує споживач, і пропонувати його в інформаційному середовищі. У такий спосіб забезпечується формування сервісного складника, який базується на оперативності в поєднанні з високою культурою оформлення інформаційної продукції і конкурентоспроможною рентабельністю її виробництва [1].

Характерною особливістю сучасності, що відтворює організаційні зміни розвитку бібліотечної діяльності, є міжбібліотечна взаємодія та впровадження мережевих організаційних форм – бібліотечних корпорацій, електронних бібліотек, медіатек тощо. Саме кооперація є найперспективнішим напрямом розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві та суспільстві знань. Бібліотека однією з перших опанувала онлайніві корпоративні технології і продемонструвала іншим суб'єктам соціальних комунікацій, у який спосіб слід використовувати переваги сучасних корпоративних технологій в інтересах своїх співробітників і користувачів [1].

Сучасні книгозбірні успішно виконують роль інформаційних центрів:

- за наявності умов для ефективної праці в глобальному інформаційному просторі під час відбору необхідних відомостей;
- за наявності відповідної техніко-технологічної бази для опрацювання значних обсягів цифрової інформації;
- за умови надійного зберігання електронних даних, зокрема переведених з інших носіїв;

– за умови того, що оцифровані фонди бібліотеки активно застосовуються для створення нових інформаційно-аналітичних продуктів, тематичних масивів даних в інтересах суспільного розвитку;

– за наявності міцних міжгалузевих зв'язків, спрямованих на комплектування фондів новими даними і удосконалення системи інформаційних баз сучасного суспільства;

– за умови забезпечення можливостей для входження на відповідні інформаційні ринки як повноправних суб'єктів, що виступатиме індикатором діяльності установ [5].

Слід відзначити, що сьогодні Інтернет значно розширив можливості доступу користувачів до інформації. Це суттєво знижує відвідуваність традиційних бібліотечних установ, яким у сучасних умовах доводиться конкурувати з мережевими книгарнями, інформаційними агентствами тощо [5].

Така ситуація зумовлює факт, що інформаційне обслуговування сучасних користувачів на базі впровадження автоматизованої бібліотечної інформаційної системи (АБІС) має постійно вдосконалюватися. Водночас і робота бібліотечного фахівця вимагає вміння визначати напрям пошуку, ефективно використовувати класифікаційні схеми, спеціальні рубрики, тезауруси тощо. У АБІС особливу увагу слід приділити реалізації таких функцій:

– комплектування фондів, зокрема і книгообмін;

– довідково-бібліографічне обслуговування на основі використання баз даних;

– автоматизована підготовка бібліографічних видань;

– бібліографічне та аналітичне опрацювання літератури, ведення електронного каталогу (ЕК);

– реєстрація періодичних видань і ведення відповідного ЕК;

– завдання, пов'язані з міжбібліотечним абонементом;

– функції управління (облік, контроль, статистика, кадри тощо) [5].

Посилюються вимоги до бібліотеки і з боку користувачів. Зокрема, сьогоdnішній читач прагне мати доступ до ресурсів не лише стаціонарно, а й у віддаленому режимі, можливості для віддаленого замовлення літератури, електронного доставляння документів тощо. Тому останнім часом установи дедалі частіше вдаються до вирішення технологічних завдань інформаційного забезпечення у віддаленому режимі, динамічно зростає застосування веб-орієнтованих інтерфейсів, звичних

для інтернет-відувачів. Це передбачає виконання якнайповнішого комплексу технологічних операцій. Більшість наукових та національних бібліотек країни надають користувачам такі веб-послуги: електронне доставляння документів, віртуальна довідка, фахове дистанційне консультування, електронна читальна зала, онлайн-замовлення.

Отже, сьогодні накопичено значний досвід використання інноваційних технологій у бібліотечній галузі. Українські книгозбірні мають можливість:

- створювати: електронні каталоги друкованих та цифрових видань, бази даних читачів;
- автоматизувати: процес формування каталожних карток та їхній друк, пошук за визначеними критеріями, процес комплектування, процес видавання літератури і взаємного діалогу з читачами;
- формувати: бази даних та тематичні колекції, орієнтовані на певну проблематику; оперативно, з використанням можливостей сайтів бібліотечних інформаційно-аналітичних видань, ознайомлювати читачів із списками нових надходжень;
- забезпечувати доступ до: фонду повнотекстових електронних документів електронної бібліотеки, цифрового каталогу та електронної картотеки статей, сайту бібліотеки та ресурсів Інтернету, баз даних на електронних носіях інформації;
- забезпечувати довідково-бібліографічне обслуговування: здійснювати інформаційний супровід запитів читачів, проводити тематичний пошук і формування бібліографічних покажчиків;
- виготовляти та розповсюджувати власну інформаційно-аналітичну продукцію, що містить відомості про наявні ресурси у фондах;
- надавати послуги щодо: використання предметно-пошукового словника, який забезпечує повноту і точність інформації згідно із запитом; підготовки реферативної інформації тощо [5].

Оптимізація системи функціонування бібліотек в інформаційному суспільстві відбувається у напрямі створення нових організаційних форм – електронних і цифрових бібліотек, медіатек тощо. Важливи є питання розроблення підходів і технологій створення електронних бібліотек. Так, НБУВ з 2010 р. активно працює над створенням «Наукової електронної бібліотеки» (далі НЕБ). Основним завданням інформаційного ресурсу НЕБ є формування повнотекстового фонду електронних документів у частині українських електронних книг та

актуальних для держави зарубіжних книжкових матеріалів. У НЕБ містяться електронні документи, що мають у своїй основі друковані видання або є повними аналогами таких. Фонд електронних документів формується за пріоритетними напрямками науки, освіти, культури, економіки, виробництва, управління, що визначаються низкою законів України, постанов Кабінету Міністрів України, Президії Національної академії наук України. Наповнення зібрання НЕБ здійснюється такими документами:

- електронними аналогами друкованих видань або електронними виданнями, наданими правовласниками: авторами та видавництвами;
- цифровими копіями традиційних бібліотечних документів.

Сьогодні повнотекстовий інформаційний ресурс НЕБ включає 37 тис. бібліотечно-бібліографічних записів на електронні книжкові інформаційні матеріали. На вебпорталі НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua>) у вільному доступі надано довідково-бібліографічну інформацію НЕБ (бібліографічні описи та анотації документів), доступ до повних текстів НЕБ НБУВ є диференційованим відповідно до ст. 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (№ 3793-ХІІ від 23 грудня 1993 р.):

- вільний доступ є до повних текстів документів, офіційно переданих правовласниками (авторами та видавництвами) на договірній основі для розміщення на порталі НБУВ (це майже 20 тис. е-документів);
- всі інші повні тексти доступні лише у локальній мережі НБУВ – в читальних залах.

Також треба відзначити, що зазвичай на порталах, де розміщено електронну бібліотеку або архів, знаходиться повідомлення про те, що завантаження відповідних файлів може здійснюватися тільки з ознайомчою метою. Таке повідомлення допомагає уникати відповідальності за порушення авторських прав. Електронні інформаційні ресурси, позначені статусом «онлайн», можуть бути доступні для скачування віддаленим користувачам зі статусом «локальний» – тільки для перегляду в читальних залах НБУВ. Повнотекстові електронні ресурси зібрання НЕБ НБУВ користуються великим попитом у студентів, науковців, галузевих фахівців.

Враховуючи багатотомність майже третини електронних документів, а також представлення певного масиву електронних книжок декількома форматами (для зручності користування ними читачів), загальна

кількість повнотекстових електронних документів в інформаційному ресурсі НЕБ складає понад 60 тис. Електронна бібліотека надає користувачам усі необхідні навігаційні та пошукові інструменти: зібрання тематично упорядковане за основними розділами знань, є можливість пошуку за ключовими словами, типом ресурсу, автором, назвою, роком видання, місцем видання тощо. Також представлена інформація, в якому форматі завантажено повнотекстовий документ, наводиться розмір файлів. Електронні документи НЕБ НБУВ приводяться до стандартних форматів, загальноприйнятих для використання в електронних бібліотеках (PDF, DJVU, CHM, FB2) [10].

У 2018 р. до 100-річчя НБУВ Інститут інформаційних технологій НБУВ підготував новий інформаційний ресурс, що репрезентує науковий доробок колективу НБУВ – Репозитарій НБУВ (eVerLib). Метою його створення є вдосконалення, підвищення ефективності та оперативності обслуговування читачів, запобігання зносу фізичних примірників, розширення доступу до інформаційних джерел тощо. Репозитарій НБУВ – це електронний архів, що систематизує і зберігає в електронному вигляді копії документів наукового, довідкового, освітнього та методичного призначення: присвячені історії НБУВ; що відповідають основним напрямам наукової діяльності НБУВ; створені науковими співробітниками, аспірантами НБУВ або у співпраці з іншими особами. Репозитарій НБУВ забезпечує постійний безкоштовний доступ до електронного архіву засобами інтернет-технологій.

Репозитарій НБУВ наразі налічує понад 4 тис. наукових текстів, кожен з яких розкриває науковий доробок співробітників НБУВ. Серед них потрібно виділити: 120 монографій, 40 методичних посібників, 165 наукових каталогів, 17 збірників публікацій, 46 збірників наукової документації, 46 довідників, 10 археографічних видань тощо [10]. Всі вони презентують перспективи розвитку наукової думки і з кожним із них є можливість ознайомитися як в інформаційному плані, так і для подальшого наукового опрацювання. Матеріали Репозитарію постійно поповнюються і актуалізуються.

Репозитарій НБУВ побудований за принципами бази знань про наукові здобутки НБУВ. Отже, в одному інтерфейсі разом із науковими публікаціями для користувача надається доступ до бази «Співробітники НБУВ» (Науковці), яка містить інформацію про всі наукові підрозділи та співробітників, котрі працювали та продовжують працювати на

сьогодні в НБУВ. Завдяки унікальному ідентифікатору, який генерується при створенні та реєстрації нових науковців, можливо зв'язати сторінку науковця із його науковими публікаціями. На цих сторінках можливо ознайомитися із науковим доробком того чи іншого співробітника або наукового підрозділу, в якому він працює. Функціональність Репозитарію НБУВ тісно пов'язана із такими базами даних як «Наукова періодика України» та «Співробітники НБУВ» (Науковці). Через сторінку будь-якого науковця у Репозитарії НБУВ є можливість скористатися пов'язаними з персоналією науковими електронними ресурсами бібліотеки, а саме: «Науковці України», «Персоналії НАНУ», «e-Бібліотека «Україніка» тощо [10].

У 2008–2009 рр. НБУВ розпочала формування електронної бібліотеки «Наукова періодика України» (НПУ) (<http://www.nbu.gov.ua>). НПУ вміщує електронні версії періодичних фахових наукових видань наукових установ та навчальних закладів і є унікальним інформаційним продуктом НБУВ, що не має аналогів в Україні. На базу даних «Наукова періодика України» від Державної служби інтелектуальної власності України було отримано Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 68020 від 28.09.2016 р.

Поточний стан інформаційного ресурсу НПУ – майже 3 тис. електронних аналогів наукових фахових видань (серед них – 135 наукових журналів, що існують тільки в електронній формі; 381 назва наукових журналів НАН України; 120 наукових журналів категорії «А»; 1331 науковий журнал категорії «Б»; 83 наукові журнали, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Scopus; 75 наукових журналів, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science).

Здійснюється постатейний розпис номерів електронних версій періодичних наукових видань. Електронна бібліотека НПУ включає 1млн 300 тис. повних текстів наукових статей, внесених до змісту відповідних номерів журналів. Для членів редакції наукових журналів проставлені унікальні ідентифікатори дослідників – ORCID.

Основними перевагами пошукового інтерфейсу зібрання НПУ є:

- наявність повної інформації про публікацію: журнал, випуск, рік тощо;

- можливість проводити пошук публікацій за «Авторським покажчиком», «Покажчиком назв публікацій», можливість підібрати всі публікації автора, наявні в електронному вигляді;

- можливість проводити розширений пошук за ключовими словами із назв публікацій;

- інтеграція інформації «Наукової періодики України» з реферативною базою даних «Україніка наукова». Реалізована можливість скористатися розширеним пошуком, який надає реферативна база даних, а потім переглянути знайдені повні тексти статей: для електронних версій публікацій виводиться реферат; у реферативній базі даних виводяться посилання на відповідний повний текст публікації;

- знаходження повного тексту наукової публікації у пошуковій системі Google з можливістю перегляду бібліографічного опису знайденої публікації;

- інтеграція інформаційного ресурсу НПУ до інтерфейсу аналітичних сервісів Google Scholar (Google Академія). Всі наукові періодичні видання, представлені в інформаційному ресурсі НПУ, коректно індексуються пошуковою системою Google Академія. Отже, є можливість створювати наукометричний портрет наукових журналів України. Впровадження інтеграції НПУ з міжнародною інформаційною системою Google Академія викликало зацікавленість зарубіжних видавництв наукових журналів щодо представлення їхніх публікацій на порталі НБУВ. Так, в рубриці «Партнери» сьогодні представлено 18 зарубіжних періодичних видань з Польщі, Чехії, Великобританії, Словачії, Болгарії, Казахстану, Азербайджану, Грузії;

- у рейтингах пошукової системи Google запити з порталу НБУВ надаються першими; завдяки проіндексованим Google Академія метаданим публікацій є можливість створювати повноцінні наукометричні профілі вчених, наукових журналів, стежити за цитуванням наукових статей тощо [8; 9].

Висновки. Отже, сучасна практика функціонування бібліотеки засвідчує, що посилення своєї соціальної ролі бібліотеки можуть досягти лише за умови системної трансформації та оптимізації бібліотечно-інформаційної діяльності, спрямованої на пошук можливостей, які відкриває інформаційне суспільство для виробництва нових інформаційних технологій, інформаційних послуг і опанування нових форм створення та організації бібліотечного продукту. Системна оптимізація і трансформація бібліотечної сфери потребує наукової організації процесів управління, що ґрунтуються на впровадженні інноваційних управлінських технологій і передового досвіду та визначають низку

соціальних вимог до якості інформаційних продуктів та сервісу бібліотечного інституту. Результатом оптимізації та системних трансформацій у бібліотечній діяльності є корпоративні системи, електронні бібліотеки, медіатеки, формування системи віддаленого обслуговування читача тощо. Все це забезпечує розміщення у віртуальному просторі власних інформаційних ресурсів та обслуговування користувачів незалежно від їхнього місця перебування та часу.

Список бібліографічних посилань

1. Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.
2. Ілляшенко С. М. *Інноваційний розвиток: маркетинг і менеджмент знань*: монографія. Суми : ТОВ «Діса плюс», 2016. 192 с.
3. Лобузін К. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні вебтехнології для бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 18–23.
4. Лобузін Е. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. 2017. Вып. 14. С. 35–46.
5. Медведєва В. Інноваційні технології – майбутнє бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 28–32.
6. Моргун А. В., Прокопович Л. С., Розман І. І. Оптимізація бібліотечної діяльності в умовах глобалізації економічних процесів. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 49–54.
7. Самохіна Ж. Аспекти маркетингової комунікаційної діяльності бібліотеки: реклама електронних інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. № 47. С. 45–53.
8. Самохіна Н. Ф., Кудименко Л. Г., Мартинюк О. М. Бібліотечні наукові видання в системі унікальних цифрових ідентифікаторів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. № 56. С. 317–331.
9. Самохіна Н. Ф., Кудименко Л. Г., Мартинюк О. М. Бібліотечна фахова періодика України в цифрових наукових комунікаціях. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 33–39.
10. Самохіна Н. Ф., Пелюховська І. З. Оптимізація бібліотечно-інформаційної діяльності в системі інноваційного розвитку. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 04–06 жовтня 2022 р.). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 153–156.

References

1. Davydova, I. O. (2014). Upravlinnia systemnymy transformatsiiami bibliotek: do pytannia naukovoï orhanizatsii upravlinnia [Management of system transformations of libraries: to the issue of scientific organization of management]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 45, 78-83. [In Ukrainian].
2. Illiashenko, S. M. (2016). *Innovatsiinyi rozvytok: marketynh i menedzhment znan* [Innovative development: marketing and knowledge management]. Sumy, Ukraine: Disa plus. [In Ukrainian].
3. Lobuzina, K. (2015). Elektronna naukova periodyka vidkrytoho dostupu: semantychni vebteknolohii dlia bibliotek [Open access electronic scientific journal: semantic web-technology for libraries]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 3, 18-23. [In Ukrainian].
4. Lobuzina, E. V. (2017). Informatsionnyi portal "Nauka Ukrainy: dostup k zaniiam" [Information portal "Science of Ukraine: access to knowledge"]. *Biblioteki nacionalnykh akademii nauk: problemy funkcionirovaniia, tendentsii razvitiia*, 14, 35-46. [In Russian].
5. Medvedieva, V. (2015). Innovatsiinyi tekhnolohii – maibutnie biblioteky [Innovative technologies are the future of the library]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 8, 28-32. [In Ukrainian].
6. Morhun, A. V., Prokopovych, L. S., & Rozman, I. I. (2017). Optyimizatsiia biblioteknoi diialnosti v umovakh hlobalizatsii ekonomichnykh protsesiv [Optimization of library activities in the conditions of globalization of economic processes]. *Ekonomichnyi forum*, 4, 49-54. [In Ukrainian].
7. Samokhina, Zh. (2017). Aspekty marketynhovoï komunikatsiinoï diialnosti biblioteky: reklama elektronnykh informatsiinykh resursiv [The Aspects of Marketing Communication Activities of a Library: the Advertising of Electronic Information Resources]. *Naukovi Pratsi Natsionalnoi Biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 47, 45-53. [In Ukrainian].
8. Samokhina, N. F., Kudymenko, L. G., & Martyniuk, O. M. (2019). Bibliotekni naukovi vydannia v systemi unikalnykh tsyfrovnykh identyfikativ [Library scientific publications in the system of unique digital identifiers]. *Naukovi Pratsi Natsionalnoi Biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 56, 317-331. [In Ukrainian].
9. Samokhina, N. F., Kudymenko, L. G., & Martyniuk, O. M. (2020). Bibliotekna fakhova periodyka Ukrainy v tsyfrovnykh naukovykh komunikatsiiaakh [Library professional periodicals of Ukraine in digital scientific communications]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 1, 33-39. [In Ukrainian].
10. Samokhina, N. F., & Peliukhovska, I. Z. (2022, October). Optyimizatsiia bibliotekno-informatsiinoï diialnosti v systemi innovatsiinoho rozvytku [Optimization of library and information activities in the system of innovative

development] In *Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 153-156), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

Nataliia Samokhina,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6985-0973>,

Candidate in Technical Sciences, Senior Researcher,

Head of Department of Scientific Organization of Electronic Information Resources,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

3, Holosiivskiy Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: samokhina@nbuv.gov.ua

Inna Pelukhovska,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5721-7038>,

Junior Researcher,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

3, Holosiivskiy Ave., Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: pelukhovska@nbuv.gov.ua

**SYSTEM TRANSFORMATIONS OF LIBRARY
AND INFORMATION PROCESSES**

The purpose of the article is the analysis of system transformations in the library sphere of activity, the state of the implementation of information technologies in the activities of libraries and their use to improve subscriber service, the introduction of intelligent services designed for the effective presentation of knowledge, the development of electronic information resources as a priority direction, which determines the entry of a modern library into integrated information space (on the example of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (NBUV)). **Research methods.** The research is based on systemic and structural approaches, methods of comparative and logical analysis, theoretical-methodological and interdisciplinary studies of library activity in the conditions of globalization of economic processes. **The scientific novelty** consists in analyzing the main tasks of optimizing the functioning of libraries in the information society; presentations of new organizational forms of system transformation of library and information processes; presentation of approaches and technologies for the creation of electronic libraries using the example of the development and organization of electronic information resources of the NBUU, presentation of the results of the implementation of service-oriented information and resource systems using the example of electronic full-text information products of the NBUU. **Conclusions.** It should be noted that the systemic transformations of library and information institutions at the stage

of informatization of society led to changes in their functions from document storage to those that provide access to global resources and the creation of their own information products. The result of optimization and system transformations in library activities are corporate systems, electronic libraries, media libraries, the formation of a remote reader service system, etc. All this ensures the placement of own information resources in the virtual space and user service regardless of their location and time.

Keywords: integrated information space, full-text document, electronic version, own information product, electronic library, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2022 р.